

7 TEORIE RŮSTU A INTEGRACE TRHŮ

7.1 Ekonomický růst ve faktech

Vztah mezi evropskou integrací a růstem můžeme vysvětlit na základě růstových teorií. Po rychlém připomenutí některých závěrů těchto teorií se budeme zabývat fakty, které souvisí s evropskou integrací.

7.1.1 Logika růstu: středně (MR) a dlouhodobé (LR) příčiny

Ekonomickým růstem se myslí každoroční růst produkce. Růstem na osobu máme na mysli roční růst výstupu země přepočteného na jednotlivce. V západní Evropě je běžné, že výstup na osobu roste v rozmezí 1-3 % ročně.

Je jasné, že pokud má národní pracovní síla produkovat každý rok více zboží a více služeb, tak že k tomu potřebuje také, aby ji ekonomika vybavila potřebnými nástroji a náčiním. Nástroje a náčiní budeme označovat jako kapitál. Do kapitálu pak budeme zahrnovat fyzický kapitál (stroje), lidský kapitál (dovednosti, zkušenosti, vzdělání) a vědomostní kapitál (technologie). Můžeme tedy říct, že růst závisí na vybavenosti kapitálem resp. na kapitálové akumulaci. Určitý kapitál je akumulován závěrně, ten označujeme za investice. Evropská integrace podnítila růst hlavně tím, že vytvořila prostor pro investice. Hlavně neznamená pouze. Na růst mělo mimo investic také velký vliv například využívání nových technologických procesů (významné v zemích centrální Evropy, které rychle přijaly nejnovější technologické postupy).

Efekty, které způsobují růst, můžeme rozdělit na středně a dlouhodobé. MR efekty jsou způsobeny především fyzickým kapitálem. Z minulé kapitoly si vzpomeňme, že integrace přinesla mimo jiné také nutnost restrukturalizace (včetně lepšího využívání fyzického kapitálu), která v konečném důsledku přinesla růst efektivnosti a tedy potenciál k většímu výstupu. A vedlejším efektem bylo to, že Evropa byla vnímána jako místo, kde se vyplatí umístit svůj kapitál (využívají ho tam efektivně), což znamenalo více investic pro Evropu. Důsledkem tedy bylo, že zisky vyvolané z integrace (růst efektivnosti) byly dále rozšiřovány díky větší ochotě investovat, tedy díky akumulaci kapitálu. Tento efekt ale považujeme pouze za MR, neboť kapitál se po určité době vyčerpá a další investice již neznamenají více kapitálu, ale obnovu stávajícího. Nebo také, že zisk další kapitálové jednotky znamená takový náklad, že převyšuje užitek, který by jednotka přinesla. Pěkným příkladem země, kde tento MR efekt růstu je zřejmý, je Španělsko. Země, která po vstupu do EU zaznamenala obrovský investiční boom.

LR růst si vyžaduje permanentní změny v míře akumulace a tedy permanentní změny v míře růstu. LR příčiny růstu jsou především spojeny s akumulací vědomostního kapitálu (technologie), neboť ten se, na rozdíl od fyzického kapitálu, nevyčerpá.

Shrneme-li to, pak můžeme vytvořit určité schéma: evropská integrace \Rightarrow restrukturalizace \Rightarrow růst efektivnosti \Rightarrow lepší investiční prostředí \Rightarrow více investic do fyzického / lidského / vědomostního kapitálu \Rightarrow větší výstup na osobu. MR efekt znamená, že růst výstupu na osobu se po určité době zastaví na vyšší úrovni než původní, LR efekt znamená, že výstup na osobu se zvětšuje permanentně.

7.1.2 Růst v Evropě po WW2

Každá diskuze o evropské integraci a ekonomickém růstu musí začít nezpochybnitelnými fakty. Největšího růstu dosáhla Evropa v poválečném období, fakty z této periody se nyní budeme zabývat.

Fáze evropského růstu

Z historického pohledu je kontinuální ekonomický růst novodobým fenoménem. Před průmyslovou revolucí, která byla nastartována v UK koncem 1700, evropské příjmy stagnovaly téměř jeden a půl milénia. Bylo zjištěno, že reálný příjem typického britského pracovníka v továrně kolem roku 1850 nebyl větší než typického svobodného římského řemeslníka v prvním století. Mezi slavnými léty římského impéria a průmyslové revoluce byly periody růstu střídány hladomory, mory a válečnými konflikty, které pro běžnou osobu znamenaly uvržení do bídy.

S industrializací, která se ve většině evropských zemí rozšířila okolo roku 1870, začal růst roční příjem na osobu slušnými 2% ročně. Od roku 1890 se pak datuje první perioda dlouhodobějšího růstu HDP ročně průměrně o 2,6%. Musíme zdůraznit, že takovýto růst znamená zdvojnásobení HDP každých 27 let. Je ale třeba říct, že zde nemluvíme o růstu příjmu na osobu, neboť i populace v této době výrazně rostla. Po přepočtení zjistíme, že v této periodě tedy příjem na osobu se ročně zvětšoval o 1,7%. Zhruba polovičních hodnot pak bylo dosaženo v druhé periodě, které je přibližně definována od počátku WW1 do restrukturalizace po WW2 (přesně pak 1913-1950). Zde si povšimněme, že ačkoliv absolutní i relativní na osobu GDP klesaly, přepočet na hodiny vzrostl. To bylo způsobeno vytvářením dělnických svazů a sociální legislativou.

Třetí etapa od 1950 do 1973 bývá nazývána zlatým věkem růstu. Na celém světě, ale nejvýrazněji v Evropě, došlo k nebyvalému skoku v mírách růstu. Míra absolutního růstu se ztrojnásobila, relativní míra na osobu pak dokonce zečtyřnásobila. Reálný příjem na osobu se pak zdvojnásoboval každých 18,6 let, což vlastně znamená, že materiální standard života byl dvojnásobný s každou novou generací. Naneštěstí toto období skončilo po již 23 letech z důvodu, které ještě dnes nejsou příliš pochopené. Od roku 1973 tedy prvních ropných šoků se míra růstu příjmu na osobu ustálila na průměru 1,7% ročně. Avšak protože došlo k dalšímu zkrácení pracovního týdne, přepočet na hodinu práce pak znamenal růst 2,7% za rok.

Period	Real GDP	Real GDP per capita	Real GDP per hour
1890–1913	2.6	1.7	1.6
1913–50	1.4	1.0	1.9
1950–73	4.6	3.8	4.7
1973–92	2.0	1.7	2.7
Whole period 1890–1992	2.5	1.9	2.6

Druhé období růstu 1913-1950 se dá těžko označit jako permanentní homogenní růst. Toto období totiž zahrnovalo dvě světové války i velkou depresi 30. let, které jistě znamenaly pokles v příjmu průměrného obyvatele, jenže období rekonstrukce po válce 1945-1950 bylo tak významným zvýšením výkonu, že po zahrnutí do celé periody, tato pak vykazuje kladných hodnot. V následující tabulce vidíme, jak významné navýšení výkonu znamenala poválečná rekonstrukce pro 12 států Evropy. WW2 znamenala obrovské ztráty pro evropské národy, země jako Francie a Rakousko měly v roce 1945 GDP jako v 19. století (viz první sloupec). Navzdory tomu obnova proběhla velmi úspěšně. V roce 1951 již všechny země Evropy byly na úrovni předválečného výkonu. Většina zemí v této době dosahovala dvouciferného růstu, třeba zmiňovaná Francie rostla téměř 20% ročně. Musíme ovšem zdůraznit, že k růstu přispělo zejména to, že bylo co obnovovat (válkou zničená území) Ale také musíme zdůraznit, že obrovský propad GDP po válce nebyl způsoben pouze ničením, ale také dočasnou dis-organizací evropských ekonomik.

	The set-back pre-war year when GDP equalled that of 1945	Back-on-track year when GDP attained highest 1945–50 level	Reconstruction growth rate during reconstruction years (1945 to column 2 year)
Austria	1886	1951	15.2%
Belgium	1924	1948	6.0%
Denmark	1936	1946	13.5%
Finland	1938	1945	n.a.
France	1891	1949	19.0%
Germany	1908	1951	13.5%
Italy	1909	1950	11.2%
Netherlands	1912	1947	39.8%
Norway	1937	1946	9.7%
Sweden			
Switzerland	These countries actually grew during the Second World War		
UK			

SOURCE: Crafts and Toniolo (1996, p. 4).

Je souvislost mezi růstem a evropskou integrací?

Zjevná příčina

My si zkusíme tuto souvislost vysvětlit na některých zjevných faktech. Pokud například budeme posuzovat evropské země, pak vidíme, že nebývalého růstu dosáhly v letech 1950-1973, tedy v době výrazných integračních procesů v Evropě. V letech 1950-1958 docházelo k integraci díky OEEC a EPU. 1950-1958 se OEEC-EPU podařilo redukovat obchodní a kapitálové bariéry ve významné míře. Například 1950 bylo 43% vnitřního OEEC obchodu

omezeno kvantitativními překážkami, v roce 1957 to pak bylo pouze 17%. 1957 byl rokem podpisu Římské smlouvy (EEC) a rok 1960 rokem podpisu stockholmské konvence (EFTA). Mezi lety byl pak vytvořen na základě EEC společný trh šesti evropských národů. 1960-1968 zase EFTA vytvořila volný trh pro průmyslové zboží mezi osmi evropskými státy.

	1950 GDP (1990 \$)	European rank 1950	Change in rank 1950-73	GDP growth rate 1950-73
EEC average	4825	8.0	+1.2	4.2
Netherlands	5850	5	-1	3.4
Belgium	5346	6	-2	3.5
France	5221	7	+2	4.0
Germany	4281	9	+5	5.0
Italy	3425	13	+2	4.9
EFTA average	6835	3.6	-1.4	3.0
Switzerland	8939	1	0	3.1
UK	6847	2	-5	2.4
Sweden	6738	3	+1	3.1
Denmark	6683	4	+1	3.1
Norway	4969	8	-4	3.2
Finland	4131	10	0	4.2
Austria	3731	11	+2	4.9
Others average	2401	14.3	-0.3	5.2
Ireland	3518	12	-3	3.1
Spain	2397	14	+1	5.8
Portugal	2132	15	+1	5.6
Greece	1558	16	0	6.2
For Comparison				
USA	9573			2.4
Japan	1873			8.0

SOURCE: Crafts and Toniolo (1996, p. 3).

V tabulce vidíme výkon různých zemích OEEC. Konkrétně se zaměříme na třetí sloupec, kde vidíme změny v pořadí jednotlivých zemí. Co se týká EEC, tak Německo přeskočilo pět míst, Itálie dvě místa, zatímco Belgie a Holandsko si mírně pohoršily, celkově však EEC dosáhlo kladné hodnoty a její země si průměrně zlepšily pozici o 1,2 místa. Naopak EFTA si v globále pohoršila, nejhoršího výsledku dosáhla Británie a Norsko, nejlepšího Rakousko. EEC země si teda polepšily vzhledem k EFTA zemím. Musíme ale zdůraznit, že výchozí podmínky EEC zemí byly podstatně horší, tedy došlo prostě k tomu, že se potvrdila známá věc, že chudší země rostou rychleji.

Jiná situace ale je, zhodnotíme-li čtyři největší země Francii, Německo, Itálii a Británii. První tři rostly 1,7 až 2,1krát rychleji než Británie. A ačkoliv na začátku období se mohl projevit efekt dohánění, v roce 1973 byly již Francie i Německo bohatší než Británie a přesto je nezačalo Spojené Království dohánět. To nasvědčuje tomu, že existuje pozitivní korelace mezi integrací a růstem, kdy více integrovaná oblast EEC rostla více ve srovnání s EFTA.

Samozřejmě, že z této korelace nemůžeme činit nějaké absolutní závěry. Ale jeden závěr je asi zřejmý a to, že nevýrazný růst výkonu Británie ve srovnání s kontinentem, přiměl Spojené Království k tomu, aby se ucházelo o připojení k EEC.

Jedna z mála věcí na které se ekonomové shodnou je to, že růst mezinárodního obchodu implikuje rychlejší růst výkonu. Je empiricky prověřené, že země, které se v určitém období začaly otevírat mezinárodnímu obchodu, zaznamenaly růst. Formace EEC a EFTA přispěly k tomu, že vnitřní obchod Evropy rostl mnohem rychleji než obchod s okolním světem. A protože obchod implikuje růst a integrace implikuje obchod, znamená to, že integrace implikuje růst.

Na základě předchozího tedy můžeme vyslovit závěr, že integrace je pro-růstovým faktorem.

7.2 Střednědobý růst: analýza pomocí Solow diagramu

Přistoupení Španělska v polovině 80. let je spojováno s velkým investičním bohem a následným růstem výkonu až o několik procent ročně v prvních několika letech. V této oblasti se budeme snažit vysvětlit, jak členské země EU mohou získat tento růstový bonus.

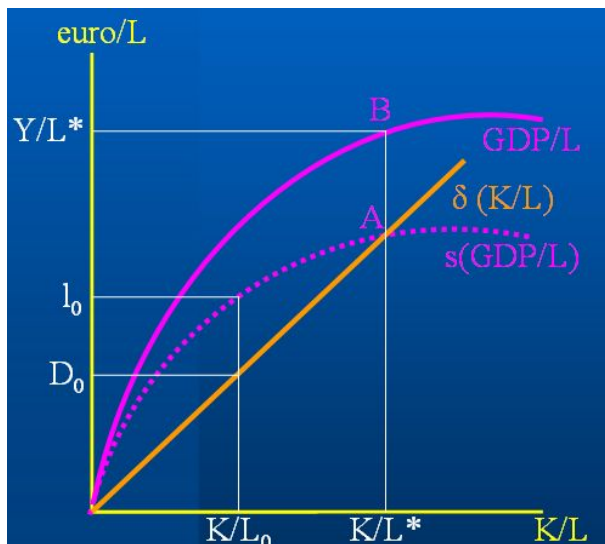
Klíčem k MR růstu je indukovaný kapitál. Jednoduše řečeno, integrace přinesla lepší vybavenost pracovníku kapitálem. My se v naší analýze budeme snažit vydefinovat rovnováhu kapitálu (teď budeme mít na mysli fyzický kapitál) a pracovní síly. Přístup, který k takovéto analýze použijeme vydefinoval Robert Solow, proto diagram, který nám pomůže k pochopení budeme označovat za Solow diagram. Předpokládat budeme, že lidé spoří a následně investují fixní část svého příjmu.

7.2.1 Solow diagram

Pro zjednodušení budeme předpokládat, že EU je jednotná uzavřená ekonomika s plně integrovanými kapitálovými i pracovními přesuny a se stejnou technologií.

Začneme s vysvětlováním souvislosti mezi GDP na osobu a kapitálem na osobu. Poskytuje-li firma svým zaměstnancům více a lepšího zařízení, jejich výkon se zlepšuje. Avšak výstup na osobu neroste proporcionálně s růstem vybavenosti kapitálem, ale s každou další zapojenou jednotkou je přírůstek menší.

Tuto souvislost můžeme vidět v následujícím grafu a to na křivce GDP/L.

Rostoucí poměr K/L (horizontální osa) znamená růst výstupu, ale méně než proporcionálně.

Co vlastně znamená poměr K/L ? K/L vyjadřuje příliv a odliv kapitálu. Přičemž přílivem máme na mysli investice (nové budovy, instalace nových strojů...), odlivem pak depreciaci kapitálu. Rovnováha K/L je ve chvíli, kdy příliv investic stačí na pokrytí depreciace kapitálu.

Solow ve své analýze předpokládá, že lidé spoří a investují konstantní část svého ročního rozpočtu, tedy příliv kapitálu je závislý od GDP/L , pokud produkt na osobu vynásobíme sklonem s k úsporám, dostaneme velikost kapitálového přílivu $s(GDP/L)$. V EU se s nachází někde mezi 0,2-0,35, tedy mezi 20-35%. Solow dále předpokládá, že se ročně opotřebuje konstantní část kapitálu, v grafu označeného δ . V EU se míra opotřebení uvádí 0,12, tedy 12% kapitálové zásoby. Depreciaci kapitálu máme přepočtenou na osobu $\delta(K/L)$. Je to přímka, neboť depreciace roste proporcionálně s kapitálem.

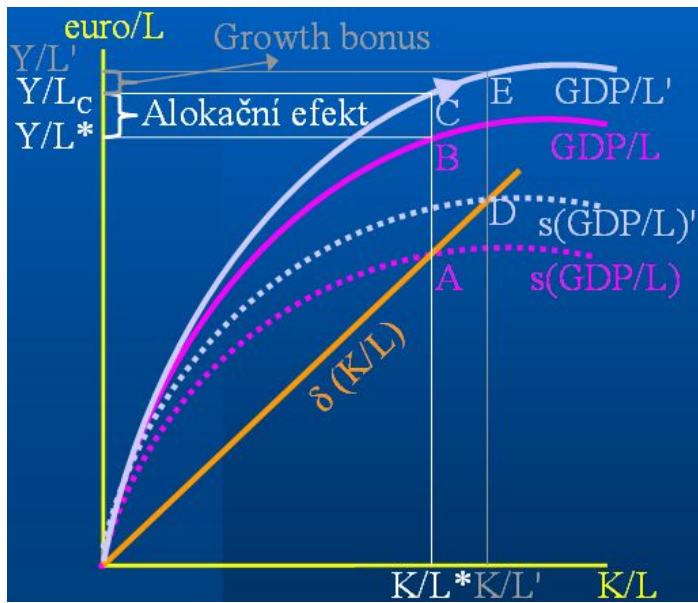
Nyní si vysvětlíme bod A. Je to bod, kdy úspory na osobu pokrývají právě depreciaci na osobu. Pokud se nacházíme někde před tímto bodem, bude docházet k akumulaci kapitálu. Pro příklad je-li vybavenost kapitálem K/L_0 tak kapitálový příliv bude o velikosti I_0 a odliv o velikosti D_0 . A protože $I_0 > D_0$, bude logicky kapitálová vybavenost růst. Tento bod se označuje jako steady-state. Rovnovážný výstup na osobu je pak pod písmenem B neboli Y/L^* na vertikální ose.

Závěr, který si můžeme udělat ze Solow diagramu je ten, že akumulace fyzického kapitálu nemůže být zdrojem LR růstu. Kapitál roste pouze do okamžiku své rovnováhy a dál již k jeho růstu nedochází. To, že dochází k permanentnímu růstu, Solow vysvětluje zlepšováním technologií, nikoliv lepší kapitálovou vybaveností pracovníků. Zlepšováním technologií se pak v grafu projeví posunem hranice produkčních možností na osobu (GDP/L , tedy i $s(GDP/L)$) vzhůru a tím i posunem bodu rovnováhy doprava.

7.2.2 Liberalizace, alokace a MR bonus růstu

Slovní vysvětlení růstu je jednoduché. Integrace znamenala růst efektivnosti evropské ekonomiky a ta pak znamenala lepší alokaci zdrojů, což bychom mohli vysvětlit, jako lepší

zapojení výrobních faktorů (technologie), tedy posun hranice produkčních možností. Tato vyšší efektivnost znamenala lepší zhodnocení investic a tedy příliv kapitálu. Nové investice znamenaly lepší vybavenost kapitálu pracovníků a tedy i růst výstupu na osobu. Tedy protože pracovníci měli díky integraci lepší kapitálovou vybavenost, rostl výstup rychleji než kdyby k integraci nedošlo. Ale růst trval jen tak dlouho dokud nebylo dosaženo bodu rovnováhy, kdy je kapitálová vybavenost dostatečná pro dané technologie a pro stálý počet lidí.

MR růstový bonus v detailu

Následující obrázek nám umožní pochopit předchozí MR růst. Integrace přinesla Evropě větší a efektivnější firmy. To znamená, že se stejným počtem pracovníků a stejným kapitálem dosáhneme většího výstupu. Na grafu se nám tato souvislost promítne jako posun GDP/L směrem vzhůru. Toto je první krok analýzy a my se za jinak nezměněných podmínek nacházíme v bodě C.

Nyní přejdeme k druhému kroku, protože nám vzrostl produkt, vrostla nám i křivka úspor $s(\text{GDP}/L)$, neboť lidé dle předpokladu spoří procentní část příjmu, příjem vzrostl, vzrostly i úspory. Co se týká opotřebení kapitálu, tam k žádné změně nedošlo. Celkově tedy díky zlepšení technologií došlo k posunu rovnovážného bodu směrem doprava. Tomuto posunu rovnovážného bodu se říká formace indukovaného kapitálu a reflektuje to skutečnost, že růst efektivity evokuje větší investice. Tento indukovaný kapitál vidíme na grafu v posunu z bodu C do bodu E.

Slovní sumarizace

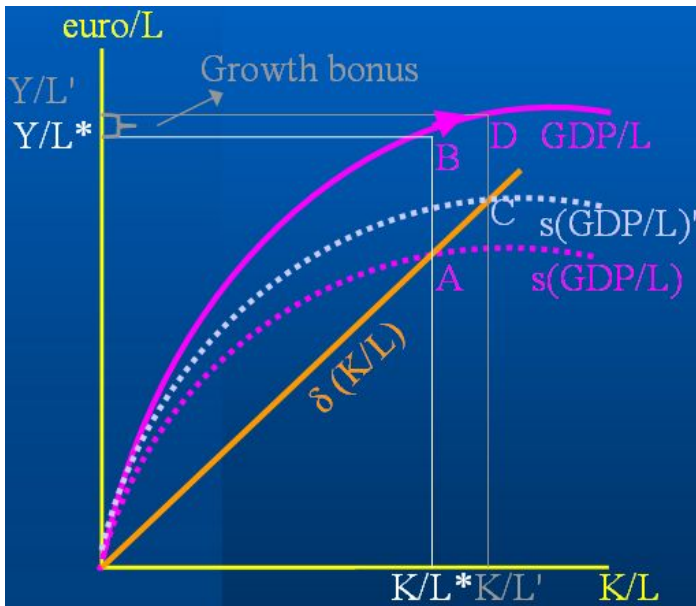
Integrace \rightarrow růst efektivity \rightarrow vyšší GDP/L \rightarrow vyšší investice na osobu \rightarrow míra K/L se posouvá k nové vyšší hodnotě \rightarrow rychlejší růst výstupu na pracovníka v období transformace ze staré K/L míry na novou. Toto se označuje jako MR bonus plynoucí z evropské integrace.

Pokud přejdeme k analýze bohatství, musíme zdůraznit, že přírůstek výstupu není čistým přírůstkem bohatství. Díky vyšším investicím lidé více spoří a dojde tedy k odsunutí jejich spotřeby z dneška do budoucna. Tedy větší výstup v budoucnu je odměna za vzdání se spotřeby dnes.

7.2.3 Další MR příčina růstu: změny v investiční míře

Solow diagram je založen na velmi zjednodušeném předpokladu konstantní míře investic. Mnoho vysvětlení růstu operuje s tím, že růst je založen na rozhodnutích o investicích do fyzického, lidského a vědomostního kapitálu. Mnoho teorií růstu je založeno na změnách v poměru zisk ku nákladu z investice a tomu se přizpůsobující investiční míře (v diagramu s). Například, mnoho lidí proklamuje, že přijetí jednotné evropské měny euro znamená jednodušší, levnější a bezpečnější investice v Evropě. Pokud je to pravda, tak dojde k zvýšení investiční míry, ale jak toto můžeme naznačit v Solow diagramu?

Pokud integrace vyvolá růst investiční míry z s na s' , tak se posune křivka úspor směrem vzhůru, jak můžeme vidět na následujícím obrázku. Tento posun znamená také posun rovnovážného bodu do bodu C. Během tohoto posunu je růst vyšší než by byl beze změny investiční míry.

7.2.4 Data chudé čtyřky

Západní Evropa rostla nejrychleji v poválečné éře a v éře liberalizace trhů. Problém je, že efekty, které způsobila integrace nelze oddělit od efektů, které byly způsobeny jinými faktory. Jedna z analýz se zaměřuje na nově přistoupivší země a srovnává data těchto zemí před a po integraci. My se zaměříme na čtyři relativně chudé země, které se připojily k EU a to Irsko (1973), Řecko (1981), Portugalsko (1986) a Španělsko (1986).

Podle předchozí logiky by integrace měla znamenat růst efektivnosti. Růst efektivnosti se projeví ve větší návratnosti kapitálu. Což znamená větší ziskovost kapitálu. Větší ziskovost kapitálu by se měla projevit růstem na kapitálových trzích.

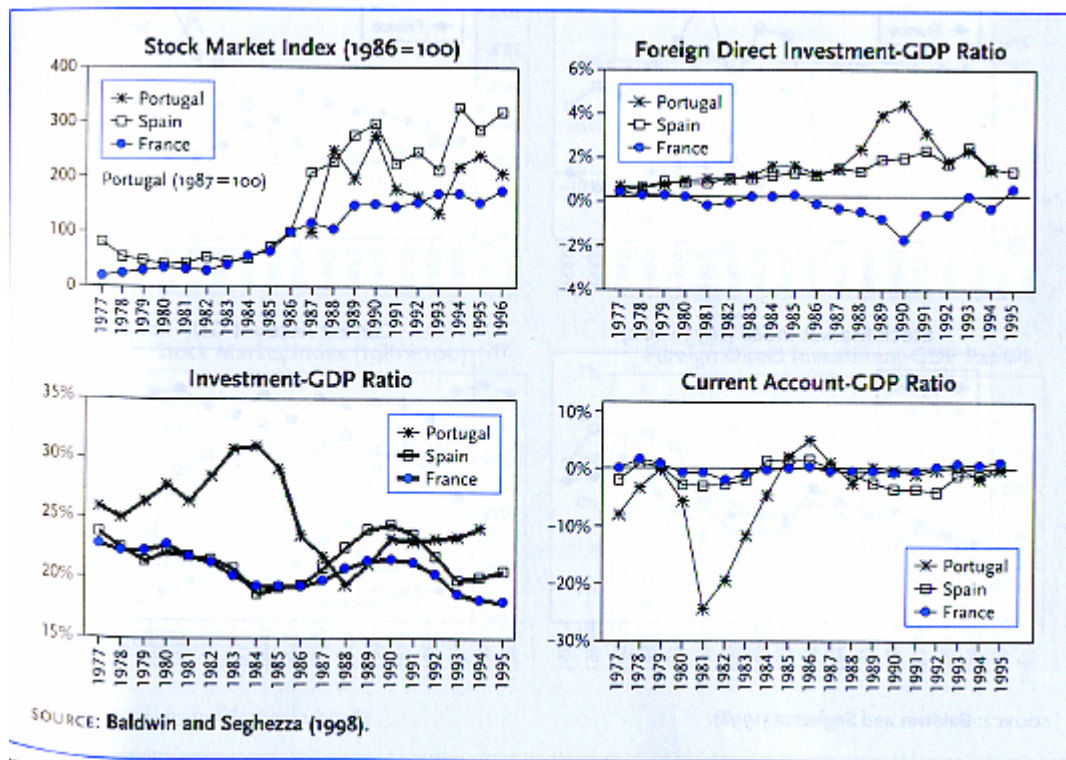
Protože předpokládáme, že výnosnost kapitálu se zvýší u nově přistoupivších zemí, kdežto u starých členů již tyto efekty proběhly, je zřejmé, že by také mělo dojít k přílivu zahraničních investic. Nicméně i domácí investice by díky větší návratnosti měly růst.

Pokud tedy chceme potvrdit tvrzení, že integrace opravdu přináší tyto efekty, budeme se snažit na základě dat potvrdit čtyři závěry.

- kapitálové trhy zaznamenaly růst
- míra investic ku GDP vrostla
- vzrostly čisté přímé investice
- zhoršila se bilance běžného účtu (díky přílivu kapitálu)

Portugalsko a Španělsko

Růst v Portugalsku byl nejvýznamnější v době vyjednávání o vstupu do EU a následně krátce po začlenění se. Mezi lety 1982–1992 Portugalsko rostlo v průměru o 13 procentních bodů více než Francie. Zatímco Španělsko bylo na tom jinak. Před vstupem bylo na tom mírně hůře než Francie a nastartovalo výrazný růst až mezi lety 1986–1992, kdy dosahovalo zhruba o 7,5 procentních bodů lepších výsledků než Francie a přibližně stejných výsledků jako Portugalsko.

Na spodním levém obrázku vidíme, jaký vliv na růst měly investice. Portugalsko rostlo již v době vyjednávání o přistoupení a její investice byly také ze tří srovnávaných zemí nejvyšší. Nárůst investic by se dal vysvětlit příslibem stabilního prostředí, které vstup do EU přinese. Ve Španělsku se investice výrazně zvýšily až po přistoupení a v té době také Španělsko zaznamenávalo nejvyšší růst.

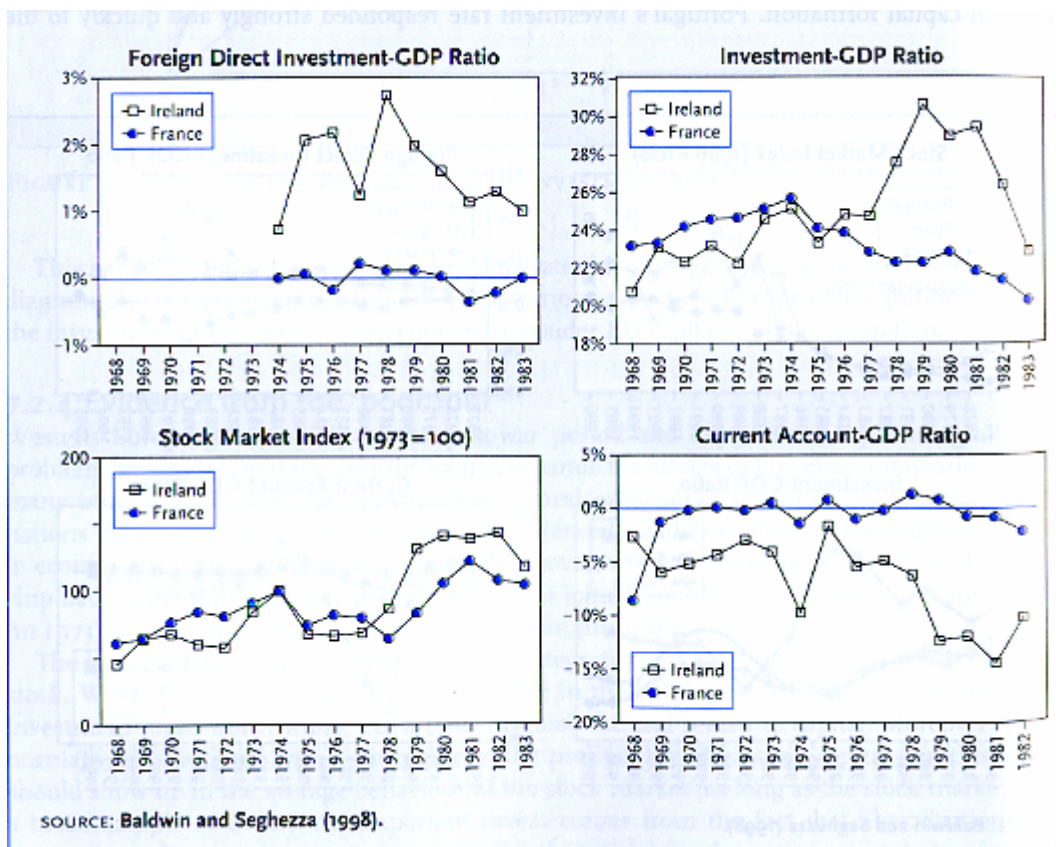
V horním levém obrázku vidíme reakci kapitálových trhů na vstup zemí do EU. Jak Španělský tak Portugalský akciový index v době po přistoupení výrazně vzrostl a nárůst byl vyšší než u Francie, která nám slouží jako srovnávací země.

Další dva obrázky nám pak ukazují fakta ohledně přímých zahraničních investic a běžného účtu. V Portugalsku vidíme, že zhoršený stav BÚ byl již před vstupem, což souvisí s investičním boomem, který začal již v době vyjednávání (podíl investic na GDP) U Španělska není propad tak výrazný, což souvisí s tím, že ani podíl investic na GDP nebyl tak výrazný. Co se týká přímých zahraničních investic, tak zde na grafu jasně vidíme, že dochází k jejich relokaci za vyšší efektivností po vstupu Portugalska a Řecka do EU. Ve Francii dochází k odlivu, kdežto v nových zemích k přílivu.

Všechny čtyři námi zkoumané souvislosti byly z velké části potvrzeny

Irsko

Irsko bylo první chudou zemí, která přistupovalo k EU. Od roku vstupu 1973 do roku 1983 Irsko rostlo v průměru o 12 procentních bodů více než Francie.

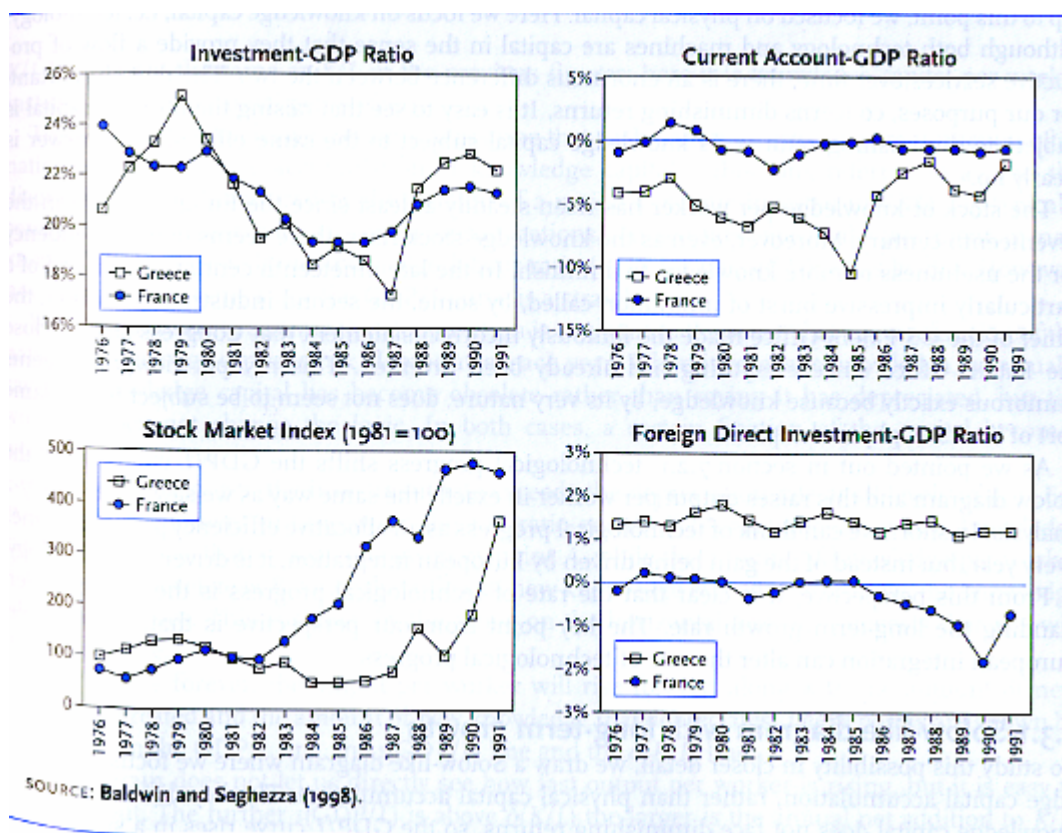
V pravém horním rohu vidíme, jak po vstupu Irska do EU se jeho podíl investic na GDP podstatně zvětšil ve srovnání s obdobím před vstupem. V levém horním obrázku pak vidíme, že podíl přímých zahraničních investic tvořil 2-3% GDP, což je podstatně více než hodnoty okolo nuly ve Francii. Naproti tomu burzovní index ve Francii po vstupu nezaznamenal žádný výrazný růst. Vysvětlením může být, že před vstupem bylo Irsko zemí tradičních zastaralých odvětví, jako je textilnictví, oděvnictví apod..Po vstupu tato odvětví zaznamenala výrazný propad, kdežto moderní zahraniční firmy přinášející nové technologie zaznamenaly růst. Irský burzovní index ovšem z počátku zahrnoval právě tradiční odvětví a až postupně byly

zařazovány nové akcie. Proto růst burzovního trhu je opožděný. Vývoj běžného účtu nám také potvrzuje naši tezi. Po vstupu země se jeho bilance výrazně zhoršila.

I zde bychom tedy mohli najít určité potvrzení našich čtyř tezí.

Řecko

Řecko je zcela jiným příkladem než ostatní země.

Ani jeden z našich předpokladů není potvrzen, resp. není potvrzen hned po přistoupení v roce 1981, jak vidíme v grafech. Důvodem může být prostředí, které v Řecku před přistoupením panovalo a které se nedá označit jako demokratické. Po vstupu byla ještě velká část ekonomiky státní a tak například akciové trhy reagovaly dle našeho očekávání až s odstupem několika let a to v době, kdy už byla podstatná část ekonomika odstátněna. Důvodem proč se například nekonal nějaký masivní nárůst přílivu investic, byly makroekonomické výsledky, například inflace byla velmi významná a fluktovala až v rozmezí $\pm 3\%$ ročně.

Porovnání všech zemí

Porovnáme-li všechny země, je zřejmé, že integrace sice může vytvořit vhodné investiční prostředí, ale že sama o sobě není postačující podmínkou, neboť jde o souhrn více faktorů.

7.3 Dlouhodobé příčiny růstu: rychlejší vytváření a šíření nových myšlenek

V předchozí kapitole jsme se věnovali fyzickému kapitálu, v této kapitole se budeme věnovat kapitálu vědomostnímu tzv. technologiím. Ačkoliv zlepšení či navýšení obou z nich znamená alespoň v určitém čase, zvětšení výstupu, je mezi oběma diametrální rozdíl. Největším rozdílem je, že vědomostní kapitál může růst neustále stále stejným tempem

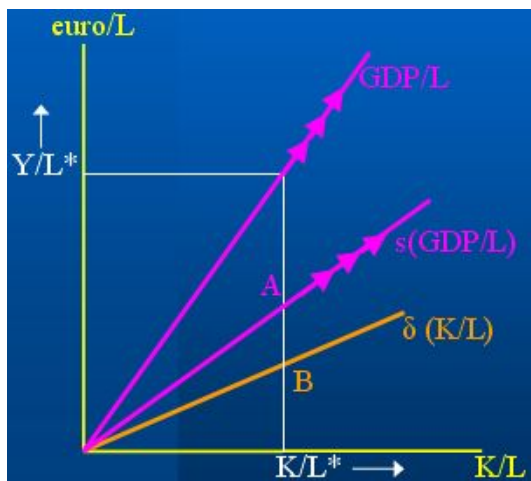
(mezní přírůstky nejsou klesající). Vybavenost jedince vědomostním kapitálem stále stoupá, přinejmenším alespoň od 17. století. U technologií je specifikum, že stále mohou být překonávány, neexistuje žádné fyzické omezení.

Jak jsme viděli v kapitole 7.2.1, technologie posouvají křivku GDP/L v Solow diagramu směrem vzhůru a roste tedy také výstup na osobu. Technologie znamenají růst efektivnosti.

Je tedy jasné, že technologie jsou klíčem k dlouhodobému růstu. A nás bude zajímat, jak evropská integrace zlepšování integrace může ovlivňovat.

7.3.1 LR růst v Solow diagramu

Zakreslíme si diagram, který bude vycházet ze Solow analýzy, ale místo fyzického kapitálu se budeme zabývat kapitálem vědomostním.

Klíčový rozdíl, jak jsme již řekli, je ten, že vědomostní kapitál nepodléhá opotřebení. Tedy křivka GDP/L je přímkou, která roste proporcionalně s množstvím zapojených jednotek technologie. K/L znamená v tomto případě vybavenost jedince technologiemi, nikoliv fyzickým kapitálem, jak to bylo v předchozím obrázku.

Stejně jako v minulém případě i nyní budeme předpokládat, že každý stát investuje konstantní podíl svého produktu akorát nyní nikoliv do fyzického kapitálu, ale do technologií. Tyto investice se označují jako investice do R&D a u evropských národů jsou v rozmezí 3%-5%. Podíl investic budeme stejně jako minule znázorňovat křivkou $s(\text{GDP}/L)$, akorát bude nyní kopírovat přímkou, nikoliv konkávní křivku.

Stejně tak budeme i nadále předpokládat, že depreciace je konstantní část kapitálu δ , akorát, že u technologií toto opotřebení nenazýváme depreciací, ale zastaráním.

Jak vidíme na obrázku, tak k akumulaci technologií může docházet stále. Jsme-li například v bodě K/L^* , tak investice do kapitálu na jedince jsou v bodě A, investice nutné na obnovu zastaralého kapitálu jsou B. Tedy příliv kapitálu je větší než odliv a to při každé velikosti K/L. Tedy vybavenost jedince technologií může kontinuálně stále růst.

A když kontinuálně roste K/L , tak kontinuálně roste i GDP/L ve chvíli, kdy míra zastarání kapitálu je menší než úspory. Tedy technologie způsobují kontinuální růst tehdy, pokud je $\delta(K/L)$ menší než investice do technologií $s(GDP/L)$. V opačném případě růst nezpůsobují vůbec.

Navíc můžeme z diagramu vyčíst, že nejrychleji rostou ty země, které mají míru investic největší (při konstantní míře zastarání).

Může evropská integrace ovlivnit dlouhodobý růst?

Důkazy, které by nám toto tvrzení potvrdily nebo vyvrátily, je mnohem obtížnější najít než u střednědobého růstu. A to hlavně z důvodu, že největší celosvětovou, tedy i evropskou dobou růstu byla ona poválečná perioda, kterou jsme si označily za zlatý věk růstu. V té době se evropské země integrovaly a rostly. Jiné země se neintegrovaly a rostly také. Jestli by byl růst Evropy rychlejší nebo pomalejší bez integrace z LR hlediska se obtížně dokazuje. Proto závěr, který si uděláme my, je ten, že evropská integrace byla jednou z příčin přinejmenším střednědobého růstu.

7.4 Mikroekonomie integrace kapitálových trhů

Dosud jsme v Solow diagramech pro zjednodušení předpokládali, že Evropa je jednotný plně integrovaný celek se stejnými ukazateli ve vybavenosti lidmi, technologiemi, mírou úspor apod.. Ale všichni, kdo Evropu alespoň trochu znají, vědí, že jsou v těchto ukazatelích v jednotlivých zemích výrazné rozdíly. Pro příklad si můžeme vzít vybavenost lidí kapitálem a srovnávat budeme na čerpacích stanicích dvou zemí. Ve Švédsku jsou všechny stanice plně automatizovány, existuje tam mnoho stanic absolutně bez obsluhy nebo s velmi malým podílem personálu. Kdežto italské stanice disponují mnoha lidmi. Takovýto rozdíl bychom našli mnoho.

V této kapitole se zaměříme na politiku EU, která podporuje integraci kapitálových trhů, a budeme se snažit o pochopení ekonomických důsledků této politiky.

7.4.1 Politika EU v oblasti integrace kapitálových trhů

Před Jednotným evropským aktem nebyly kapitálové trhy příliš integrovány. O volném pohybu kapitálu se již mluví v Římské smlouvě, jenže ta má v této oblasti mnoho mezer, kterých jednotlivé státy využívaly a to proto, že představitelé evropských národů nevěří, že kapitálové přesuny jsou dobré (problémem až dosud, kdy se státy stále brání přesunům kapitálu za lepšími podmínkami).

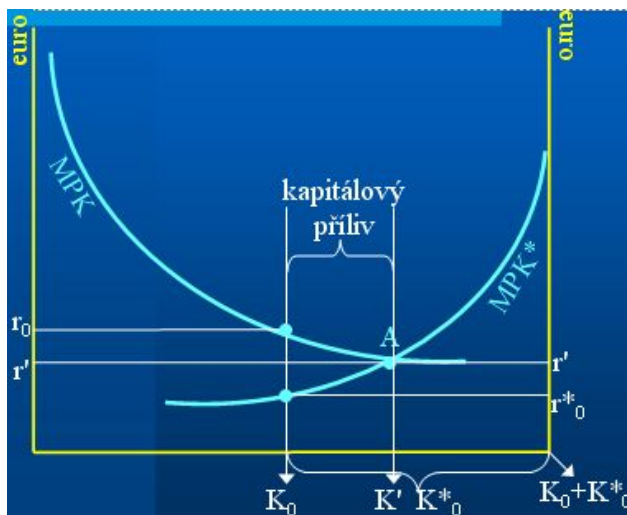
Mnoho z kapitálové integrace před rokem 1980 se povedlo jen díky chytrosti reálných podnikatelů. Například členský stát nemohl bránit svým firmám, aby otevřeli pobočku v jiném státě, toto právo založit si firmu obsahuje i právo přesunout si kapitál, který slouží k založení této pobočky. A potom, co už pobočka byla založena, nedokázali státy zabránit repatriacím zisků například ve formě investic do zboží z jiného státu, protože by se jednalo o zamezení volného obchodu se zbožím.

Až v Jednotném evropském aktu je exaktně vymezeno, že všechny kapitálové toky mají být volné v rámci EU. K tomuto byla až do roku 1988 přijatá potřebná legislativa, která odstraňovala překážky, které plně kapitálové mobilitě stály v cestě.

Co se týká kapitálové mobility, tak ta se spíše rozebírá v kontextu makroekonomie a my tak budeme činit v 12. a 13. kapitole. V této kapitole se budeme zabývat jen alokační efektivností plynoucí z odstranění těchto bariér a možnosti diverzifikace.

7.4.2 Alokační efektivnost

Kapitálový trh funguje na principu, že firmy investují do aktivit, které jim přinesou nejvyšší zhodnocení. Po umožnění přesunu investic i přes hranice je rozsah aktivit i možné zhodnocení mnohem větší. Zdroje jsou tedy alokovány efektivněji. Abychom si vysvětlili toto tvrzení, začneme s ozřejmováním důsledků kapitálové integrace. Budeme předpokládat, že existují pouze dvě země a to domácí (H) a partnerská (P) a z počátku mezi nimi není umožněn kapitálový pohyb a je tedy logické, že úvodní výnosnost kapitálu je různá. Dále budeme předpokládat, že existuje pouze jedno univerzální zboží a k jeho produkci oba národy potřebují práci a kapitál.

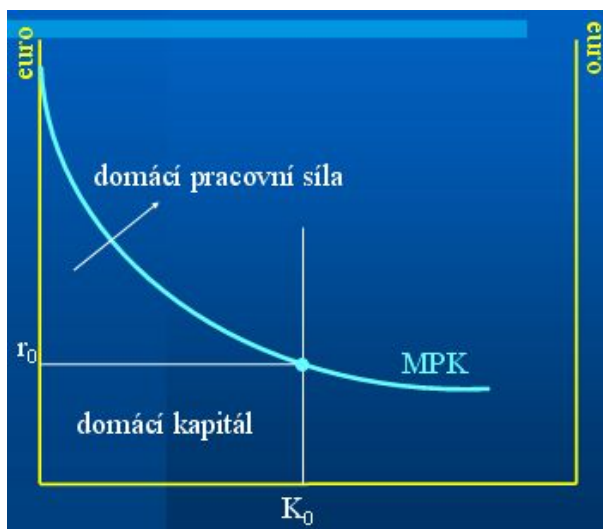

Situaci si budeme vysvětlovat pomocí výše umístěného grafu. Rovnováha domácího kapitálového trhu je v bodě průniku MPK křivky a r_0 (výnosnosti jednotlivého umístění kapitálu se rovná). Rovnováha zahraničního trhu je analogicky v průniku MPK* a r^*_0 .

Analýza kapitálové integrace

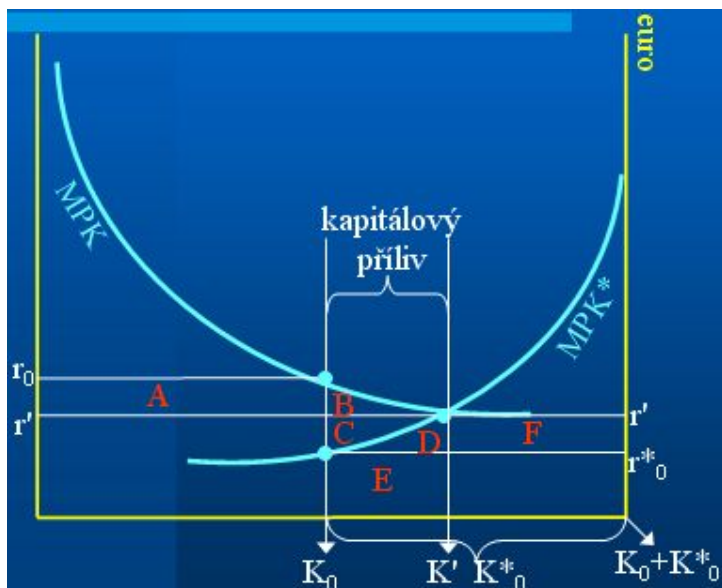
Je zřetelné, že výnosnost kapitálu je v domácí zemi vyšší než v partnerské. No, a pokud v takové situaci uvolníme plně kapitálové toky, a za předpokladu nulových nákladů přesunu kapitálu, je jasné, že bude docházet k přesunům kapitálu z partnerské do domácí země. Přesuny budou trvat tak dlouho, dokud se výnosnost nevyrovná v obou zemích, na našem grafu naznačeno bodem A při úrokové míře r' .

Vítězové, poražení a čistý efekt bohatství

K vysvětlení efektů bohatství využijeme předchozího obrázku. Nejprve si musíme uvědomit, že oblast pod křivkou MPK ukazuje celkový domácí výstup. Celkový zisk domácího kapitálu je pod přímkou r_0 ukončeno přímkou K_0 . A protože předpokládáme, že kapitál a práce jsou jediné dva faktory, tak celkový zisk práce je zbytek oblasti.

Nyní si vysvětlíme samotné efekty bohatství.

Přejdeme-li do režimu kapitálové mobility, tak domácí vlastníci kapitálu ztrácí bohatství A, neboť došlo k snížení výnosu kapitálu z r_0 na r' . Domácí práce zvýšila svůj zisk o $A+B$. Takže čistý efekt na domácí subjekty je pozitivní o velikosti B.

Investoři v partnerské zemi, kteří investují území svého státu, získávají oblast F, držitelé VF práce ztrácejí $F+D$, celkově tito tedy ztrácejí D.

Ještě ale musíme vzít partnerské investory, kteří investují v cizí zemi, tedy v námi označené jako domácí. Celkový jejich zisk je $C+D$, odečteme-li ztrátu D na práci, získáme zisk C.

Tedy kapitálové mobilita přinese přerozdělení zisk a ztrát v obou zemích, čistá pozice je však u obou kladná. Došlo k vzrůstu efektivity – se stejným množstvím VF se vytvořil celkově větší produkt.

7.4.3 Přímé zahraniční investice: vítěz-vítěz kapitálová mobilita

Analýza výše představovala klasickou analýzu alokační efektivity, kde kapitálová imobilita představovala alokační neefektivnost a následná mobilita pak efektivnost. Byla založena na pouhém přesunu kapitálu, my se nyní budeme zabývat přesunem technologie, který analýzu v mnoha ohledech mění.

Jeden z významných důsledků kapitálové mobility je znám jako přímé zahraniční investice (FDI). Zjednodušeně jde o to, že nějaká společnost jedné země zakoupí nebo vystaví firmu v druhé zemi. Pokud třeba japonská automobilka vystaví pobočku v ČR, je samozřejmostí, že si přiveze své technologie. Zajímavé je, že tento transfer technologií může vytvořit situaci, kdy účastníci na obou stranách jsou vítězové. Lepší technologie znamená, že ze stejného množství práce a kapitálu dostanu větší výstup. Vyšší výstup v určité oblasti, znamená větší efektivnost a snížení ceny, což je výhodné pro obě strany. U FDI je navíc zajímavé, že dochází jen k malým kapitálovým přesunům, neboť investující firma si většinou půjčí peníze u domácích bank, málo kdy u bank své domovské země. Je tedy zřejmé, že z FDI těží jak zahraniční, tak domácí subjekty.

V EU jsou obvyklé tzv. oboustranné FDI. Kdy například Německo investuje do chemického průmyslu ve Francii a Francie do agrotechnického v Německu. Je zřejmé, že chemický i agrotechnický průmysl se díky lepším technologiím druhé země zlepší a tedy je výhodný pro oba.

Důležitá souvislost je ta, že zlepšení technologií v první zemi, neznamena zhoršení technologií v zemi druhé. Tedy nedojde ke zvýšení efektivity v jedné zemi, ale nedojde ke snížení v druhé. Zvýší se tedy globální efektivnost v obou sektorech, což je výhodné.

Spojení mezi oboustrannými FDI a EU je zřejmá očividná. Po implementaci programu vnitřního trhu, došlo k významnému nárůstu FDI. Vnitřní EU FDI rostly dokonce čtyřikrát rychleji, než rostl vnitřní obchod EU.

7.4.4 Diversifikační efekt z kapitálové mobility

Dalším důležitým aspektem, který přinesla integrace trhů EU, je integrace finančních trhů. V kapitole 16 se budeme zabývat makroekonomickými aspekty integrace finančních trhů, v této kapitole se budeme zabývat těmi mikroekonomickými. Budeme se zabývat tzv. rizikově-výnosovým profilem a začneme s tím, jak integrace finančních trhů umožňuje řešit dva kritické aspekty investování.

Zápas spořitelů a investorů

V Solow diagramu jsme nerozlišovali mezi úsporami a investicemi, předpokládali jsme automatický převod úspor v investice. V reálném světě to však nejde tak jednoduše. Lidé, jakožto individuální obyvatelé, pojišťovací společnosti a penzijní fondy, tvoří největší část úspor, ale nejsou největšími investory v zemi. Těmi jsou obvykle společnosti. Ty ovšem zase nemají na své investice dostatek úspor. A spojení investorů se střadateli je jedna z funkcí kapitálového trhu, označována jako zprostředkovací.

Diversifikace rizik

Další rolí finančních trhů je zmírňování rizik, které plynou z vlastnictví úspor. Pokud střadatelé neschovávají peníze pod postel a ani tehdy ne, tak nemají jistotu, že své úspory, které někomu svěřili, dostanou zpět.

Stejně tak investoři nevědí přesně, co jim investice přinese, vědí například, že postaví závod firmy, který je schopen vyprodukovat x množství zboží, ale už nevědí, jaká bude cena zboží na trhu, neboť nevědí, jak se bude chovat konkurence, jaké budou preference lidí, jaká bude velikost daní, úrokových měr apod.

Investor i střadatel za to, že se musí o investici či úspoře rozhodovat za nejistoty ohledně budoucnosti (za to, že riskuje), očekává určitý výnos. Pokud není výnos dostatečný vzhledem k riziku, tak investici neuskuteční.

Vyšší výnos znamená vyšší riziko, nižší výnos nižší riziko. Pokud chce investor vydělat a zároveň snížit riziko, svou investici rozloží do různých projektů, jejichž předpoklady úspěchů se liší. Chce-li eliminovat riziko růstu domácích daní, vloží část svých úspor do zahraničních aktiv v nějaké etablované ekonomice, kde se systémy mění jen velmi pozvolna. Pokud chce eliminovat riziko změny měnových kurzů, nakoupí část aktiv doma. Chce-li některé peníze zhodnotit nadprůměrně i za cenu vysokého rizika, vloží je do aktiv emergence market apod.

Výše zmíněné aktivity, které snižují rizika, jsou možné díky tomu, že finanční trh byl liberalizován a investor se může tedy rozhodnout, kam své investice umístí.

Přizpůsobení se riziku

Risk, který podstoupíme u jednoho projektu, musíme zhodnocovat vždy vzhledem k celkovému portfoliu projektů. Pokud jednomu projektu se nedaří a jiným ano, tak průměrná návratnost investic přesto zůstává vysoká. Pokud se však tomu stejnému projektu nedaří a my se podílíme investorsky pouze na něm, pak průměrná návratnost investice může být výrazně záporná. Je tedy logické, že diverzifikace aktiv je důležitým prvkem úspěšného investování.

Naše portfolio volíme tak, abychom jej přizpůsobili naší ochotě riskovat. A jak jsme již řekli, s velikostí finančních trhů roste možnost diverzifikace a tím se snižuje riziko.

Stabilita měnových kurzů a integrace finančních trhů

Jak integrace kapitálových trhů tak společná měna euro přispěli ke snížení rizikovosti investic. Oba faktory umožňují lepší diverzifikaci aktiv, lepší diverzifikace znamená průměrně vyšší návratnost investic.

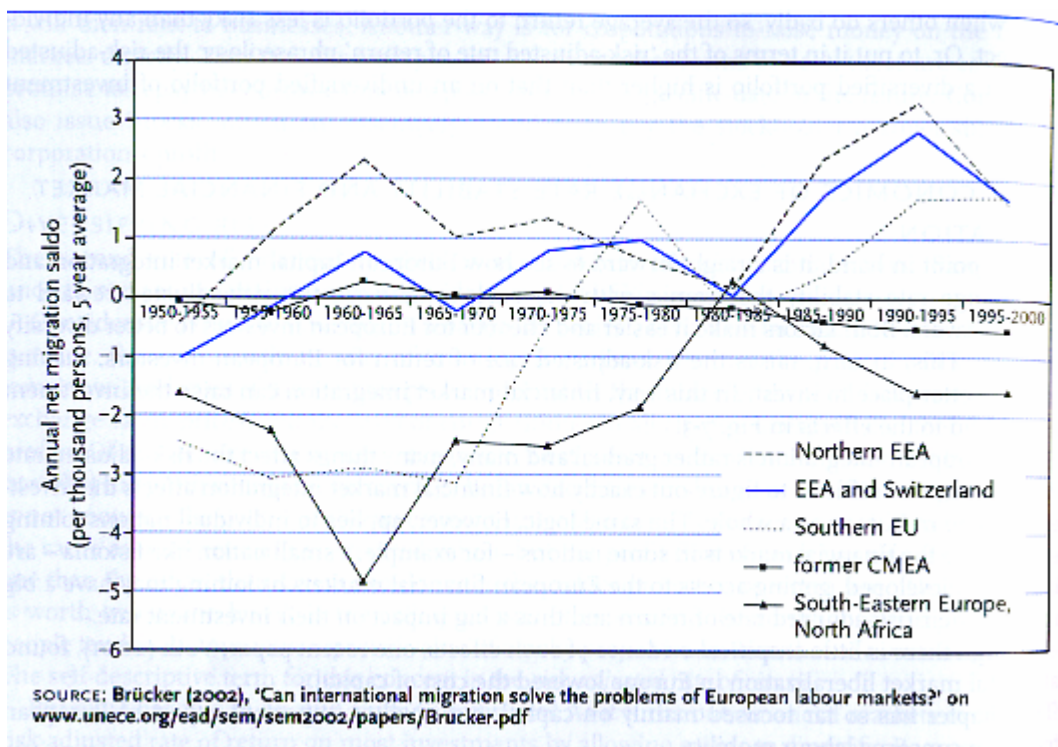
7.5 Mikroekonomie integrace pracovního trhu

Volný pohyb pracovníků je jeden ze základních prvků vnitřního trhu EU. Tato integrace nebyla prosazována pouze z ekonomických, ale i z politických důvodů. Uvolnění pohybu pracovníků znamená nárůst ekonomické efektivity díky možnosti vybrat si přesně takového pracovníka, jehož schopnosti a vědomosti budou odpovídat mým požadavkům, tedy nejvhodnějšího z možných kandidátů. Co se týká politické stránky věci, tak zde tvůrci kalkulovali s tím, že pokud bude takovýto pohyb umožněn, lidé se navzájem poznají a budou se lépe cítit uprostřed Evropy. To, že mnoho Evropanů žije, studuje, pracuje v jiné než mateřské zemi má významný vliv na nazírání na jiné národy.

Z těchto dvou pohledů je jasné, že volný pohyb je ku prospěchu všech. Pak, ale není jasné, proč budí takové debaty a nevoli především v některých státech EU. Abychom toto alespoň trochu pochopili, ozřejmíme si určitá fakta.

7.5.1 Fakta o imigraci

Obrovský růst výkonu ve 40. a 50. letech v Evropě, byl doprovázen podmínkami, které se dají označit jako plná zaměstnanost. Některé severské státy, měly dokonce tak málo zaměstnanců, že jejich vlády umožňovaly svým firmám najímat zaměstnance cizích národností. V té době docházelo k tzv. migraci na sever. Zvrat byl pak odstartován se slumflací v roce 1973.

Jak můžeme vidět na obrázku, tak J Evropa (Itálie, Španělsko, Portugalsko a Řecko) a JV Evropa (hlavně Turecko) byly před poklesem v roce 1973 zeměmi, které nejvíce poskytovaly své pracovníky a EEC6 bez Itálie, Švýcarsko a severské státy je pak nejvíce přijímaly. Migrace pak byla znovu nastartována v 80. letech, kde severské země a EEC6 přijímalo ještě

více migrantů, ale s tím rozdílem, že již ne z J Evropy, která se také stala importérem pracovní síly, ale už pouze z Evropy východní a z Afriky. Co se týká jižních států Evropy, tak tam migrační příliv zahrnoval i navrátilce domů, kteří emigrovali před rokem 1973, ale nejenom je, příliv byl také odrazem vzrůstajícího přílivu neevropských pracovníků do Evropy.

Co se týká spojitosti migrace a společného trhu, tak musíme zdůraznit, že nejenom volný pohyb uvnitř EU byl příčinou rozsáhlého pohybu výrobního faktoru práce. 7 z 10 cizích pracovníků ve státech EU nebyl členem jiného státu společného trhu. A politika, která přílivy neevropských pracovníků umožňovala, nebyla politikou EU, ale vnitřní záležitostí členských států – EU se ani nesnažila o něco takového, jako je vytvoření společného migračního sazebníku.

Jak vidíme na grafu, tak migrace různých národů se v čase významně mění a to jak uvnitř EU, tak migrace mezi EU a nečleny. Je zvláštní, že migrace uvnitř EU, která je zabezpečena společným trhem, je menší než migrace členský-nečlenský stát. Procentuálně migrace z členského státu EU je více do Švýcarska a Norska než do jiného členského státu, ačkoliv právo pracovat v těchto zemích nepřísluší migrantovi automaticky. Z toho jasně vyplývá, že diskriminační (pouze pro určité státy) liberalizace pohybu pracovníků není nejdůležitějším determinantem migrace. To je úplně v kontrastu s diskriminační liberalizací pohybu zboží. Zde po liberalizaci vnitřního trhu podíl obchodu uvnitř EU výrazně vzrostl.

Z toho všeho vyplývá, že účast na společném trhu není pro zvyšování mobility pracovníků příliš významná. Toto není žádnou záhadou. V 50. a 60. letech národy severní a západní Evropy měly zkušenosti s nedostatkem pracovníků potřebných pro dynamicky se rozvíjející průmysl. Je jasné, že výhodnější pro tyto státy bylo přijímat pracovníky ze zemí, kde je velmi nízká úroveň mezd a vysoká nezaměstnanost. V 60. letech Německo přijímalo více pracovníků z Turecka a Španělska, ačkoliv to ještě ani nebylo členem, než třeba z Itálie. A naopak země, jako je Británie a Švédsko, které také trpěly nedostatkem pracovníků, ale nebyly členy EU, přijímaly migranty z členských zemí, hlavně z Itálie. Jednoduše řečeno migrační politika západní Evropy, která dovozovala příliv pracovníků, neměla žádnou významnou spojitost se společným trhem.

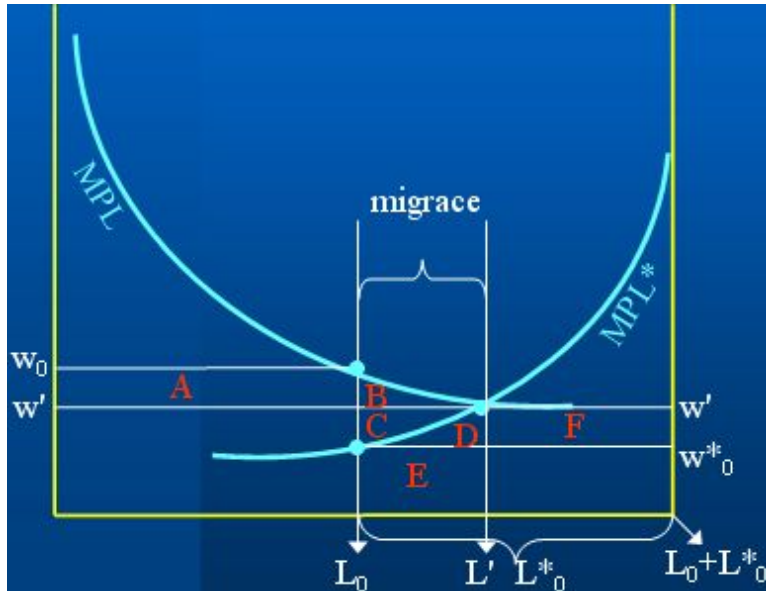
7.5.2 Ekonomická analýza

Migrace práce je nejvíce diskutabilním aspektem ekonomické integrace v Evropě. V mnoha zemích západní Evropy je obvyklým jevem, obviňovat z vysoké míry nezaměstnanosti imigranty. Tak jako je obviňovat ze zneužívání sociálních dávek, z pouliční kriminality, ničení okolí. Důsledkem je, že mnoho stran s explicitně vymezenou anti-migrační politikou dosahuje dobrých výsledků ve volbách. Nyní se zaměříme na ekonomickou analýzu migrace.

Jednoduchý rámec

Začneme jednoduchým analytickým postupem, který nám pomůže v osvětlování důsledků pracovní migrace. Kostru tvoří diagram, který jsme již používali v souvislosti

s kapitálem. Budeme předpokládat existenci pouze dvou zemí domácí (H) a partnerské (P), mezi kterými není původně umožněna migrace a které se odlišují výší mzdové sazby. Opět předpokládáme, že existuje pouze jedno univerzální zboží a to stejné pro domácí a partnerskou zemi. Analýza je pak stejná s tím, že pouze zaměníme kapitál za práci.

Původně je vyšší mzda doma než v partnerské zemi. Po otevření hranic s pracovní silou, dojde k přílivu pracovníků a nakonec se mzdy vyrovnají. Analýzu bohatství provedeme analogicky, jak v případě kapitálu. Stejně jako předtím je výsledný efekt v obou zemích pozitivní.

Stručně řečeno, uvolnění pohybu pracovníků vede k nárůstu celkové efektivity a zisky z této lepší alokace vzácných zdrojů se dělí mezi všechny zúčastněné země.

Širší interpretace důsledků

Analýza, kterou jsme dosud používali, dělí výrobní faktory do dvou kategorií a to kapitál a práce. Je důležité zdůraznit, že kapitál s pracovní silou souvisí, což si ozřejmíme na problému komplementy versus substituty.

Problém si vysvětlíme na příkladu hotelových služeb. K zabezpečení chodu hotelu potřebujeme nekvalifikované pracovníky (recepční, číšníky, pokojské), kvalifikované pracovníky (manažery, marketingové pracovníky) a kapitál. Například v Norsku jsou i nekvalifikovaní pracovníci velmi drazí, proto jsou tam drahé i hotely a proto jich tam je relativně málo. Kdyby si norské hotely začaly najímat nekvalifikované pracovníky z jiných států, došlo by k tomu, že celkové mzdy těchto pracovníků v zemi klesnou, ale zároveň klesnou i ceny hotelového ubytování v Norsku. Takže nekvalifikovaní pracovníci by utrpěli při zavedení volné migrační politiky ztrátu, ale pro hotelové odvětví by toto znamenalo přínos. Hotelnictví by tedy mohlo expandovat a to by znamenalo růst poptávky po vysoce kvalifikovaných pracovnících (manažerů na nové pobočky...) a po kapitálu (výstavba nových poboček...). V tomto případě pak nekvalifikovaní pracovníci tvoří komplement ke

kvalifikovaným a ke kapitálu. Takže poptávka po kvalifikovaných pracovnících a kapitálu roste, když cena nekvalifikovaných klesá.

Jak vidíme v následující tabulce, tak kvalifikační mix imigrantů je často velmi rozdílný od stávajícího mixu domácí ekonomiky. Například ve Francii a Německu původní pracovníci často zaplňují místa v managementu, financích, prodeji, marketingu, kdežto imigranti pracují ve stravování, úklidu apod. Zaplňují místa, o které v těchto zemích není zájem. Takže dochází k obdobnému komplementárnímu efektu jako minule, ale s tím rozdílem, že nikdo neztrácí, neboť domácí pracovníci na těchto pozicích nepůsobí.

	Immigrants as % of population	% immigrants from EU	Share with low education				Immigrants (millions)
			Total population	Nationals	EU foreigners	Non-EU foreigners	
Immigrants are more than 5% of population							
Luxembourg	33	90	55	51	62	42	0.1
Austria	9		29	28	16	51	0.7
Germany	9	25	30	30	36	56	7.3
Belgium	9	63	41	41	na	48	0.9
France	6	37	41	31	65	69	3.6
Immigrants are more than 3% of population							
Denmark	5	21	31	31	28	66	0.2
Netherlands	4	28	28	27	32	60	0.7
UK	4	38	41	41	49	28	2.1
Ireland	3	71	51	52	38	21	0.1
Immigrants are less than 2% of population							
Portugal	2	25	81	81	23	50	0.2
Greece	2	28	50	50	25	37	0.2
Italy	2	15	60	60	30	36	0.9
Finland	1	19	33	33	23	24	0.1
Spain	1	47	62	62	29	37	0.5
EU15	5	31					
Non-EU nations							
Switzerland	19	60					
Norway	4	41					

SOURCE: Adapted from Brücker (2002) 'Can International Migration Solve the Problems of European Labour Markets?'; Data on immigrant numbers and source countries from 1998; data on education levels from 1996.

Podíváme-li se podrobněji na tabulku, tak vidíme, že v některých zemích EU (obzvláště chudších zemích typu Portugalsko, Řecko, Irsko a Španělsko) mají imigranti vyšší vzdělání než původní pracovníci. V tomto případě je pak analýza odlišná. V domácí ekonomice dochází s příchodem schopných pracovníků k růstu produktivity i těch nekvalifikovaných (mají lepší vedení). Pro představu si vezmeme amerického podnikatele, který přijde do Irsku a začne tam farmařit. Je zřejmé, že nabídne pracovníkům nové postupy práce, které zvýší jejich výkonnost.

Nyní si věc rozebereme z mikroekonomického hlediska. Někteří imigranti do EU jsou pracovníci s velmi specifickými schopnostmi (počítačovní programátoři, lektori anglického jazyka apod.). Tito pracovníci jsou do země přímo lákáni a jednotlivé země o ně bojují. A

protože tito pracovníci tvoří substituty s velmi málo domácími pracovníky, tak dochází pouze k velmi malým ztrátám nebo často k žádným ztrátám v podobě nižších mezd u domácích konkurentů. Proto také země proti migraci těchto pracovníků nebrojí, když neznamenají téměř žádné škody.

Nyní si situaci zobecníme. Imigranti, jejichž vzdělanostní mix je substitutem k mixu domácích země, znamenají pro určité subjekty v zemi ztrátu, neboť snižují jejich mzdy. Snižování mzdy, ale pak vede k expanzi odvětví a k nutnosti najímat komplementární pracovníky popř. kapitál, pro nositele těchto výrobních faktorů to pak znamená zisk. Z tabulky ale vidíme, že realita v EU je jiná. Mix imigrantů je většinou odlišný k mixu domácích pracovníků, takže z původních pracovníků nemá v podstatě kdo trtit.

Empirická data

Díky tomu, že migrace je velmi ožehavým tématem, ekonomové učinili mnoho výzkumů, aby důsledky migrace kvantifikovali. Obecně se přišlo na to, že růst nabídky pracovníků díky migraci o 1%, znamená změny ve mzdách v rozmezí $\pm 1\%$, přesnější studie pak hovoří o $\pm 0,3\%$. Takže není zřejmé, že imigrace mzdy snižuje. V případě, že pak dojde ke komplementárnímu efektu, který jsme si vysvětlili, může dojít k růstu mezd díky expanzi odvětví a tedy větší poptávce po práci. Dále pak je zřejmé, že efekt na růst/pokles mezd je malý. Může to být i tím, že země tíhnou k uplatňování restrikcí v imigraci pracovníků nejvíce v těch odvětvích, kde by se mohl projevit skutečně větší negativní efekt na mzdy.

7.5.3 Nezaměstnanost

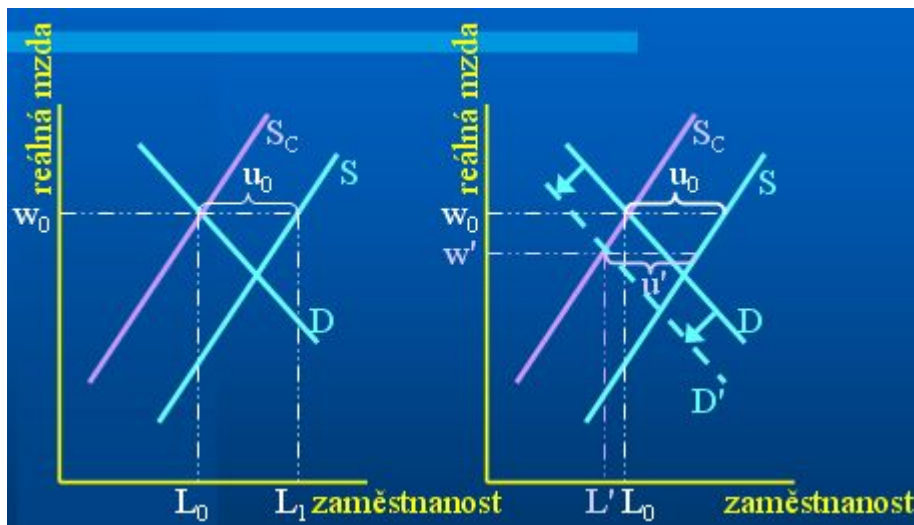
Jedna z přetrvávajících myšlenek je, že imigranti způsobují nezaměstnanost. Abychom si vysvětlili tuto myšlenku, provedeme malou analýzu, která bude odlišná od předchozí, neboť tam jsme předpokládali, že všichni jsou zaměstnaní a mzdy rostou či klesají podle poptávky firem po zaměstnancích a nabídky zaměstnanců.

My si pro tento případ nadefinujeme nezaměstnaného jako pracovníka, který práci nabízí, ale nikdo jí nepoptává. Jde tedy o situaci, kdy nedochází ke střetu poptávky a nabídky. K této situaci dochází, když mzdy nejsou dokonale pružné k tomu, aby se změnám v poptávce a nabídce přizpůsobily.

Samozřejmě, že v Evropě mzdy pružné nejsou. A to z mnoha důvodů, některých dobrých a některých špatných. Evropská společnost není taková, aby připustila kolísání mezd podle pohybů ceny ropy. Ve valné většině evropských národů lidé požadují určitou stálou mzdu, proto mají nasmlouvanou určitou výši platu, aniž by se vědělo, jak poptávka a nabídka bude vypadat. Mnoho rigidit mezd způsobují odbory, které požadují stanovování pohybů a valorizací mezd na dlouhou dobu dopředu. Je zřejmé, že v takovéto situaci se trh nemůže přes mzdové přizpůsobení vyčistit a dojde tedy k nesouladu mezi poptávkou a nabídkou. Ale toto stále nevysvětluje, proč dochází mnohem častěji k převisu nabídky práce nad poptávkou (nezaměstnanost) než naopak (nedostatek pracovníků).

Institucionalizovaná podoba pracujících v Evropě (pro zjednodušení odbory) vždy usiluje o to, aby její členové dosahovali na trhu práce nejrůznějších výhod. Chovají se analogicky jako monopolista, omezují nabídku a tím chtějí dosáhnout vyšší ceny. Tedy při aplikaci na trh práce to znamená, že omezení nabídky práce povede k růstu mezd. Důsledkem je potom nezaměstnanost.

Situaci nezaměstnanosti si nejprve vysvětlíme na diagramu, kde ještě nebudeme uvažovat migraci. S je nabídka práce na trhu. S_C je nabídka práce po prosazení podmínek odbory (například omezení práce žen a mladistvých v odvětvích, které jsou organizovány v zaměstnaneckých organizacích apod.).

Dochází k vyjednávání mezi odbory a firmami o mzdách. Výsledek najdeme v průsečíku poptávky po práci D a nabídky práce odborů S_C , my jsme si tuto vyšší mzdu označili jako w_0 . Při této výši mezd, ale dochází na trhu práce k nezaměstnanosti (rozdíl mezi zaměstnanými L_0 a těmi, kdo by při takové výši mezd byl ochotný pracovat L_1), neboť celková nabídka práce S je větší než poptávka po práci D .

Nyní do analýzy zahrneme imigranty. Dopad imigrantů není zcela jasný, neboť my nevíme, která část nabídky práce je tvořena původními pracovníky a která imigranty. My se ale o analýzu přesto pokusíme. Budeme předpokládat, že imigranti jsou ochotni pracovat za mzdu, která je nižší než mzda vyjednána odbory. Důsledkem bude, že firmy si nejprve najmou imigranty a až následně budou přijímat domácí pracovníky. Celková poptávka po domácích pracovnících tedy klesne na úroveň D' , což je pokles, který odpovídá počtu imigrantů. Počet domácích zaměstnaných klesne z úrovně L_0 na L' . Nová úroveň mezd vyjednaných odbory bude na úrovni w' . Co se týká nezaměstnanosti, tak ta se nezmění, protože je důsledkem odborového vyjednávání, imigranti by ji teda mohli ovlivnit pouze v případě, že by ovlivnili počet lidí organizovaných v odborech. Možná budete namítat, že L' je méně zaměstnaných než L_0 , ale musíte uvážit, že nezaměstnanost je rozdíl mezi ochotou za danou mzdu pracovat a ochotou za danou mzdu najímat, pokud mzda klesne, tak ochota najímat vzroste (uspokojeno imigranty) a ochota pracovat klesne (méně zaměstnaných domácích pracovníků).

Nyní si pro analýzu dopadu migrace zvolíme jiný předpoklad a to, že imigranti jsou také organizováni v zaměstnaneckých institucích. V tomto případě by došlo k posunu obou křivek – tedy S i S_C doprava, došlo by k poklesu mezd a růstu celkového počtu zaměstnaných.

Celkově můžeme říct, že migrace má vliv na pokles mezd, ale vliv na nezaměstnanost je ambivalentní. Je však nutné zdůraznit, že jsme v této analýze předpokládali, že imigranti nabízejí práci, která je substitutem k práci domácích pracovníků. Pokud bychom předpokládali, že je komplementem, pak by analýza vypadala jinak. Vzrostla by poptávka po práci, mzdy i celková zaměstnanost, vliv na nezaměstnanost by byl opět ambivalentní.

Empirická data

Empirie se v pohledu na tuto otázku liší. Některé analýzy ukazují, že migrace snižuje zaměstnanost domácích pracovníků v určitých oblastech (imigrant=substitut), ale zvyšuje v jiných oblastech (imigrant=komplement). Jiné analýzy zase ukazují, že migrace má velmi malý nebo téměř žádný vliv na míry zaměstnanosti v jakýchkoliv odvětvích. Shrneme-li výsledky analýz tak dojdeme k závěru, že analýzy nepotvrzují mýtus, že migrace by měla nějaký významný negativní vliv na společný evropský pracovní trh.

7.6 Shrnutí

V kapitole jsme se pokusili vysvětlit vliv integrace na ekonomický růst. Dále jsme se zaměřili na analýzu dopadů integrace kapitálových a pracovních trhů.